

วิถีทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมศรีวิชัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมบนคาบสมุทรภาคใต้ของไทย

Cultural Diversity of Srivijayan to Support Historical and Cultural Tourism

สิปปนันท์ นวลละออง¹

sippanansip@gmail.com

ปิยดา สุนทรปิยะพันธ์²

piyata2000@gmail.com

บทคัดย่อ

“วัฒนธรรมศรีวิชัย” นั้นจัดเป็น “วัฒนธรรมร่วมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เนื่องจากการเชื่อมโยงหลักฐานและร่องรอยต่างๆที่ค้นพบโดยนักโบราณคดีและข้อมูลการบันทึกต่างๆมากมายทั้งในและนอกประเทศเกี่ยวกับของอิทธิพลศรีวิชัย เช่น หลักฐานจากกรมศิลปากร บันทึกจากอินเดีย ศรีลังกา อาหรับ เปอร์เซีย จีน อินโดนีเซีย มาเลเซีย กัมพูชา และจีน เป็นต้น นอกจากนี้ การวิเคราะห์หลักฐานนักประวัติศาสตร์ที่สำคัญ อาทิเช่น หม่อมเจ้าจันทร์จิรายุวัฒน์ รัชณี ท่านพุทธทาสภิกขุ อาจารย์ธรรมทาส และพล.ต.ท.สรรเพชญ ธรรมาธิกุล รวมถึงท่านควอริส เวลล์ ที่ได้พบโดยเฉพาะบริเวณเส้นทางข้ามทวีปตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน และคนศรีวิชัยมีความเหนียวแน่นในสังคมวัฒนธรรมและการใช้ชีวิตในวิถีพุทธ ซึ่งจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีจำนวนมากแสดงให้เห็นว่ามีคนอาศัยอยู่ในตอนเหนือและตอนกลางของคาบสมุทรมลายูตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะการปรากฏอยู่ของการตั้งอยู่ของคนไทยในภาคใต้ รวมถึงวัฒนธรรมและความเชื่อของคนที่นี่มีลักษณะกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมอินเดียและวัฒนธรรมไสลนทร์อย่างมาก ดังแสดงให้เห็นจากวิถีชีวิตด้านต่างๆ อาทิเช่น ที่อยู่อาศัย ประเพณี ภาษา ศิลปะท้องถิ่น ความเชื่อ อาชีพ การแต่งกาย และอาหาร ตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมการแห่ผ้าขึ้นธาตุ มโนราห์ หนังตะลุง และอาหารของภาคใต้ เป็นต้น หรือวิถี

¹ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยศิลปากร

² คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

แบบพุทธศาสนาแบบมหายานที่นับถือพระโพธิสัตว์เป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถพบได้บริเวณภาคใต้ของไทย โดยเฉพาะรอบอ่าวบ้านดอน ดังเช่นที่สวนโมกขพลารามนั้นแสดงถึงการผสมผสานกันอย่างสมดุลระหว่างวัฒนธรรมภายนอกกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและทำการสำรวจพื้นที่จริง นอกจากนี้ไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ประชาชน ชาวบ้าน และคนในพื้นที่ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการสำรวจหลักฐานรอบอ่าวบ้านดอนมีความสำคัญต่อการศึกษาและการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และอิทธิพลวัฒนธรรมศรีวิชัยอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม มรดกที่ซ่อนอยู่ในภูมิวัฒนธรรมของศรีวิชัยนั้นมีมากมายไม่ว่าจะเป็นมรดกที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ตัวอย่างเช่น วิธีการดำเนินชีวิตอย่างคนศรีวิชัย ได้แก่ อาหาร การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย ประเพณี ภาษา เช่น การสื่อสาร นิทาน บทประพันธ์ เป็นต้น อาชีพ ความเชื่อ ศิลปะท้องถิ่น หรือแม้แต่แหล่งโบราณสถานและภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ก็ตาม และจากข้อมูลและหลักฐานที่ได้สามารถนำไปสู่การตีความวิถีวัฒนธรรมศรีวิชัยทั้งที่เป็นมรดกที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์จากการสร้างนวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวได้อย่างดีต่อไป

คำสำคัญ: วิถีทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ศรีวิชัย การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม

Abstract

The original of “Srivijayan Culture” was from “Shie To Kok” country of red soil (laterite). There were found various evidence and traces around Takuapa-Ban Don Bay and other areas in Southeast Asia s to support that Srivijayan culture was an integrated culture in this region. This paper is a part of research that the author investigated various kinds of source including primary and secondary data such as book, journal, survey, observation and in-dept. interview. Srivijayan people followed Buddhist’s ways of life. Its culture was balancing between local culture and cultures from outside. It was harmonious with Indian culture and Sailendran culture. From investigation, Srivijayan people already stayed around the north and middle of Southern Peninsular (Melayu Peninsular) since before the historical age.

However, there are various hidden heritages in the cultural landscape of Srivijaya around Ban Don Bay that are both tangible and intangible heritages such as food, cloth, architecture, tradition, language, occupation, belief, art and artifact, including historical site and cultural landscape. To conserve and develop these cultural value can create the benefits to tourism innovation in the future.

Keywords: Cultural diversity, Srivijaya, Historical and cultural Tourism

บทนำ

การบริหารการจัดการและการพัฒนาเชิงอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จากความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ ทั้งจากภาครัฐและเอกชน รวมถึงนักวิชาการด้วยกัน เพื่อให้เกิดสภาวะชุมชนน่าอยู่ และเพื่อให้อสังคมเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการนำต้นทุนทางวัฒนธรรมของชาติที่เรา มีอยู่มาใช้ให้เกิดคุณค่าและมูลค่าพร้อมๆกัน

เพื่อประโยชน์สูงสุดโดยเชื่อมโยงกับการขยายตัวภาคอุตสาหกรรม อาทิเช่น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ บรรจุภัณฑ์ เสื้อผ้า อาหาร และเครื่องใช้ของที่ระลึกต่างๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยนำเอาความรู้ความเข้าใจในรากเง้าวัฒนธรรมของตนเองและท้องถิ่น ให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อนำไปสู่ การกิน

ดีอยู่ที่ ในสภาพแวดล้อมที่ดีบนรากฐานความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม โดยความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบงานด้านอุตสาหกรรมและนักบริหารการจัดการมรดกวัฒนธรรมของชาติทั้งในด้านกายภาพและด้านภูมิปัญญา ที่มีองค์ความรู้ในการนำแนวคิดเชิงอนุรักษ์และการบูรณาการองค์ความรู้ไปสู่ภาคปฏิบัติให้แก่ชุมชน องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นและสาธารณชนทั่วไป

อย่างไรก็ตามการดำเนินการอนุรักษ์และการพัฒนามรดกทางภูมิปัญญาที่ตกทอดจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบันไปสู่อนาคตนั้นจะใช้ขอบเขตของการใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับธรรมชาติซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการดำเนินชีวิต การแสวงหาวัสดุธรรมชาติอยู่กับธรรมชาติอย่างกลมกลืนมาผสมผสานกับวัฒนธรรมที่งดงามและทรงคุณค่าในแนวทางการนำเสนอเป็นหัวใจของงานนี้ โดยการนำคุณค่าของวิถีทางวัฒนธรรมศรีวิชัยมาเป็นแนวทางหลักเพื่อหาอัตลักษณ์ของชุมชนทางใต้และเพื่อสร้างความกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชุมชนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า “วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลกระทบจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และ

มนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้านคือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์และผลิตผล ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันควรค่าแก่การวิจัย อนุรักษ์ ฟื้นฟู ถ่ายทอด สร้างเสริมอัตลักษณ์และพร้อมที่จะแลกเปลี่ยน เพื่อสร้างคุณภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ จึงจะช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข สันติสุข และอิสรภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ” โดยส่งผ่านคุณค่าเหล่านั้นไปสู่สังคมโดยรวม อาทิเช่น กระทรวงวัฒนธรรมและกระทรวงอุตสาหกรรม ซึ่งวิถีชีวิตด้านต่างๆ ที่นำมาพิจารณาได้แก่ 1) ที่อยู่อาศัย 2) ประเพณี 3) ภาษา 4) ศิลปะท้องถิ่น 5) ความเชื่อ 6) อาชีพ 7) การแต่งกาย และ 8)อาหาร

การศึกษาเพื่อจัดทำฐานข้อมูลซึ่งเป็นมรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์และวัฒนธรรมศรีวิชัย ในภาคใต้ของไทยจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน เช่น การทำแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสร้างความคิดสร้างสรรค์ในการผลิตภัณฑ์โดยคำนึงถึงพื้นฐานทางวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม เพื่อพัฒนาอย่าง

ยั่งยืน ซึ่งการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมแก่ผู้บริหารตลอดจนองค์กรการบริหารส่วนท้องถิ่นชุมชนนั้นๆ ที่ต้องการ โดยการเผยแพร่องค์ความรู้และสื่อความหมายทางด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสภาวะแวดล้อม ซึ่งรวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เพื่อสร้างความตระหนักต่อสาธารณชนและเพิ่มคุณค่าและสร้างมูลค่าด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการอย่างมีอัตลักษณ์อย่างต่อเนื่อง

วิถีทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมศรีวิชัยบนคาบสมุทรมภาคใต้ของไทย

จากการศึกษาอิทธิพลของวิถีวัฒนธรรมบนคาบสมุทรมภาคใต้ของไทย โดยเฉพาะบริเวณภาคใต้ตอนบนผ่านทางหลักฐานการจดบันทึกและร่องรอยทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ประกอบกับการสำรวจลงพื้นที่จริงของคณะผู้วิจัยนั้นทำให้สามารถเข้าใจสภาพสังคมและความเป็นอยู่ของคนปักษ์ตามวิถีวัฒนธรรมแบบศรีวิชัยและตามคติเมืองสิบสองนักษัตร (ตามพรลิงค์) เพิ่มมากขึ้น ซึ่งหลังจากยุคศรีวิชัยเมื่อแคว้นตามพรลิงค์เข้มแข็งขึ้นก็ร่วมมือกับโจฬะโจมตีศรีวิชัย จนเป็นอิสระจากศรีวิชัยได้ในราวพุทธศตวรรษที่ 17-18 นั้นเอง ต่อมาตามพรลิงค์ต้องทำศึกกับพวกชวา โดยตามพรลิงค์ได้ตั้งเมืองขึ้น 12

นักษัตรสำเร็จทำให้เมืองนครศรีธรรมราชมีอำนาจสูงสุด จ.นครศรีธรรมราช ได้นำสัญลักษณ์องค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นศูนย์กลางเปลี่ยนรัชมีและมีเมือง 12 นักษัตรล้อมรอบมาเป็นตราประจำจังหวัด ซึ่งเมือง 12 นักษัตร ได้แก่ เมืองสายบุรี เมืองปัตตานี ปัตตานี เมืองกะลันตัน เมืองปะหัง เมืองไทรบุรี เมืองพัทลุง เมืองตรัง เมืองชุมพร เมืองไชยา เมืองท่าทอง (สะอูเลา) เมืองตะกั่วป่า และเมืองกระบุรี

วัฒนธรรมทั้งสองแบบนี้อิทธิพลและมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างยาวนาน และมีความเกี่ยวข้องตั้งแต่ “ยุคสุวรรณปุระ” จนกระทั่งถึง “ยุคต้นของกรุงอยุธยา” โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของพุทธศาสนาและพราหมณ์ฮินดู ร่วมกับวัฒนธรรมชนชาวน้ำ และมีการพบหลักฐานเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ เทวรูปพระนารายณ์ และพระเจดีย์ เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้วัฒนธรรมปักษ์ใต้ยังได้รับอิทธิพลจากความเจริญรุ่งเรืองของวัฒนธรรมสังคมอินเดียและจีนจากการแผ่อิทธิพลทางการค้า การที่ภาคใต้ตอนบนเป็นศูนย์กลางการค้าข้ามทวีปและศูนย์กลางการเผยแพร่ศาสนาทำให้เกิดการหลอมรวมทางวัฒนธรรมหลายยุคหลายสมัยด้วยกัน ดร.อมรา ศรีสุชาติ (นักประวัติศาสตร์) มีความเห็นในเอกสารประกอบการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 8 เรื่องพระธาตุคู่มรดกโลก ในระหว่างวันที่ 13-15 ธันวาคม 2556 ณ โรงแรมทวินโลตัส อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช จัดโดย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

และสภากษัตริย์นครศรีธรรมราช ว่า ประเพณีที่สืบทอดต่อกันมานับจากอดีต จนกระทั่งปัจจุบันอันแสดงถึงแนวคิด ความเชื่อ โดยนัยแห่งผลงานศิลปะและวรรณกรรมที่มีความโดดเด่นได้แก่ การเชื่อว่าพระธาตุเจดีย์เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องมาบูชาและบำรุงรักษา ซึ่งมีผลก่อให้เกิดมุขปาฐะและวรรณกรรม บทกวี บทกล่อมเด็กมากมายที่มีความเกี่ยวเนื่องมาจากการทำบุญพระธาตุเจดีย์หรือการทำบุญเพื่อสร้างหรือเพื่อบูรณะ นำมาสู่การเกิดประเพณีการแห่ผ้าขึ้นธาตุอันส่งผลอิทธิพลต่อไปยังที่อื่นๆ เช่น เจดีย์พระบรมธาตุ จ.ชัยนาท และยังก่อให้เกิดประเพณีทำบุญเดือนสิบ มีการทำขนมท้องถิ่นที่มีทั้งความสวยงามและแสดงออกถึงฝีมือทางศิลปะ นอกจากนี้ประเพณีเดือนสิบยังก่อให้เกิดการอนุรักษ์การเล่นพื้นบ้าน อาทิเช่น หนังตะลุง มโนราห์ เป็นต้น

สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งจากหลักฐานศิลปพันธ์ นวลละออง (2557) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคาบสมุทรภาคใต้กับประเทศอินโดนีเซียเกี่ยวกับเมืองหลวงหรือศูนย์กลางของศรีวิชัย ซึ่งหลักฐานของกรมศิลปากรแสดงให้เห็นว่าบริเวณอ่าวบ้านดอนศูนย์กลางของอิทธิพลอินเดียตั้งแต่ยุคพันพาน นอกจากนี้ ปี พ.ศ. 1200-1300 ไซยาเป็นศูนย์กลางของศรีวิชัย และต่อมาช่วงปลายยุคศรีวิชัยย้ายไปอยู่บริเวณพื้นที่ จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งในอดีตนั้นราชวงศ์ไศเลนทร์อยู่ตอนเหนือของมาลายูเรียกว่า “ชวกะ” ต่อจากนั้นไปพิชิต “รัฐ

ศรีวิชัย” ในสุมาตรา และราชวงศ์ไศเลนทร์ชอบความหมายของชื่อนี้ เพราะแปลว่า “ผู้ชนะ” ซึ่งเป็นความหมายที่ดี จึงนำชื่อนี้มาเป็นชื่ออาณาจักรเรื่อยมา อย่างไรก็ตาม ยุคร่วมสมัยสยาม-ไทยนั้นยุคสุโขทัยราวพุทธศตวรรษที่ 19 มีหลักฐานยืนยันว่า ไซยาถูกปกครองโดยนครศรีธรรมราช (ตามพรลิงค์) ราวพุทธศตวรรษที่ 18 ก่อนที่สุโขทัยจะปกครองโดยส่วนใหญ่ในแหลมมลายูราวต้นพุทธศตวรรษที่ 19 โดยกรมศิลปากร (2501, น. 101) กล่าวว่าพระเจ้าโรจนะแห่งสุโขทัยไปภาคใต้โดยทางทะเล พระองค์ต้องการพระสิงหล พระเจ้าศรีธรรมนครแห่งนครศรีธรรมราชจึงได้ถวายพระสิงหลจากลังกาให้พระเจ้าโรจนะ โดยพระองค์ทรงส่งจดหมายให้พระเจ้าโรจนะมารับพระที่นั่งนครศรีธรรมราชใน พ.ศ. 1799 นั้นก็แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างนครศรีธรรมราชและสุโขทัยในลักษณะเพื่อนบ้านและมิตรไมตรีความสัมพันธ์ลักษณะผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง นอกจากนี้ ینگคราญศรีชาย และวรวิทย์ หัศภาค (2543, น. 44-45) เสนอข้อสังเกตว่ามีบางเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับนครศรีธรรมราชสัมพันธ์ถึงการแบ่งดินแดนที่บางสะพาน (จ.ประจวบคีรีขันธ์) ระหว่างท้าวอุทองกับพระเจ้าศรีธรรมไตรราชในสมัยอยุธยา พ.ศ.1893 สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่านครศรีธรรมราชไม่ได้ถูกปกครองโดยอยุธยาในยุคแรกๆ หรือแม้แต่สุโขทัย ทำให้สามารถสรุปได้เช่นกันว่าไซยาและพื้นที่บริเวณอ่าวบ้านดอนก็ไม่ได้ถูกปกครองโดยสุโขทัยและอยุธยาในยุคแรกๆ

ศรีวิชัยมีอิทธิพลด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่แข็งแกร่งอย่างมาก ที่นี้มีความเชื่อและศาสนาที่หลากหลายจากวัฒนธรรมอินเดีย เช่น ศาสนาพุทธ (มหายาน) ฮินดู (นิกายไวษณพ และไศวะ) นอกจากนี้พระราชกษัตริย์และประชาชนของศรีวิชัยนับถือปฏิบัติตามอย่างพุทธมหายานเป็นหลัก ซึ่ง Hall (1968, p. 78) กล่าวว่า มีหลักฐานสนับสนุนว่าศรีวิชัยได้สูญเสียอำนาจหลัง พ.ศ. 1773 จากการที่พระเจ้าธรรมราชา จันทรภาณุแห่งตามพรลิงค์ผู้รับใช้ศรีวิชัยได้โจมตีเกาะลังกา 2 ครั้งและได้เสียชีวิตจากการปะทะครั้งที่ 2 หลังจากนั้นตามพรลิงค์ก็มีสัมพันธภาพที่ดีกับสุโขทัยเนื่องจากไม่พอใจศรีวิชัย

ภาคใต้มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน มีมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีความสำคัญและมีคุณค่ามากมาย ไม่ว่าจะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้ (Intangible Cultural Heritage) อาทิเช่น ความเชื่อทางพุทธศาสนา มหายาน วัฒนธรรมชาวน้ำ ประเพณีการผ้าขึ้นธาตุ และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) อาทิ เจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยา โบราณวัตถุ สำริด เครื่องถม และผ้าทอ ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ มีลักษณะโดดเด่น สามารถเป็นตัวแทนที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ด้านศิลปกรรม หรือ ตัวแทนของความงดงาม และเป็นผลงานชิ้นเอก ที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ อย่างไรก็ตามทั้งภาครัฐและภาคเอกชนและคนในพื้นที่ต่างก็เห็นความสำคัญ

ในการวางแผนทางการส่งเสริมและการพัฒนาสินค้าและการบริการอย่างมีอัตลักษณ์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามแนวเส้นทางวัฒนธรรมศรีวิชัย (ไศเลนทรวงศ์) เช่น การเชื่อมโยงประเทศไทย กัมพูชา มาเลเซีย อินโดนีเซียโดยมุ่งเน้นการสร้าง ความสมดุล ทั้งด้านคน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ผ่านกระบวนการบริหารจัดการที่เหมาะสมเพื่อประโยชน์ต่อประชาชนและชุมชนในพื้นที่สู่การพัฒนาองค์รวมในภายภาคหน้าโดยการเผยแพร่มรดกอันทรงคุณค่าทางวัฒนธรรมสู่ การบริหารจัดการอย่างยั่งยืนและสมดุล

อย่างไรก็ตาม เมื่อก้าวถึง 8 วิถีทางวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับวิถีทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมศรีวิชัย อันสมควรแก่การสื่อความหมายและเผยแพร่มีดังต่อไปนี้

การรับรู้และการตีความหมายวิถีวัฒนธรรม

โดยสรุปวิถีชีวิตด้านต่างๆ นั้นแบ่งได้เป็นมรดกที่จับต้อง อาทิเช่น ที่อยู่อาศัย ศิลปะ ท้องถิ่น อาชีพ การแต่งกาย และอาหาร และที่จับต้องไม่ได้ อาทิเช่น อาชีพ อาชีพ ที่อยู่อาศัย ประเพณี ภาษา ศิลปะท้องถิ่น ความเชื่อ อาชีพ การแต่งกาย และอาหาร ดังตัวอย่าง

1. อาหาร

อาหารปักษ์ใต้ นั้นมี “เครื่องเทศ” ส่วนประกอบสำคัญ และนี่คือเอกลักษณ์ของอาหารปักษ์ใต้และอาหารชาวศรีวิชัยอย่างแท้จริงที่จะต้องมีการปรุงด้วยเครื่องเทศและ

สมุนไพรนานาชนิดและมีมาอย่างช้านานแล้ว เนื่องจากดินแดนภาคใต้ของไทยตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้น ซึ่งมีฝนตกทั้งปีจึงมีความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายด้านทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นสมุนไพรนานาชนิด และเครื่องเทศนานาพันธุ์อันเป็นสินค้าที่ทำชื่อเสียงให้ทั่วโลกได้รู้จักดินแดนแห่งนี้ในนาม “เส้นทางเครื่องเทศสายสำคัญของโลก” ซึ่ง สิบปนนท์ นวลละออง (2555) กล่าวว่า ภาคใต้ของไทยมีการติดต่อกับนานาชาติมาอย่างยาวนาน จาก การที่ในอดีตนั้นเคยเป็นศูนย์กลางทางการค้าข้ามทวีปโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคศรีวิชัยแล้ว ภาคใต้ของไทยยังมีความหลากหลายของอาหาร อื่นๆ อาทิเช่น ความหลากหลายของสัตว์น้ำ โดยเฉพาะอาหารทะเลมีรสชาติสดหวานกลมกล่อมและของป่าที่มีคุณภาพเช่นน้ำผึ้ง รังนก และของป่าอื่นๆอย่างไรก็ตามมีคำกล่าวถึงอาหารปักษ์ใต้ว่า “อาหารปักษ์ใต้มีคุณค่าและคุณสมบัติของยาบำรุงรักษาร่างกาย และป้องกันการเจ็บป่วยได้” เนื่องจากผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคใต้นั้นมีลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้น จะทำให้ป่วยเป็นโรคเกี่ยวกับไข้หวัดหรือภูมิแพ้ได้ง่าย ดังนั้นอาหารปักษ์ใต้จะมีการปรุงด้วย

สมุนไพรที่มีสรรพคุณทางยาและมีรสชาติที่เข้มข้นจึงสามารถช่วยป้องกัน บรรเทา และรักษาโรคได้ด้วยนั่นเอง

ชื่อเรียก “แกงเหลือง” อาจเนื่องมาจากสีส้มของแกงปักษ์ใต้ที่ใส่ขมิ้นเยอะจนมีสีเหลืองเด่นชัดนั่นเอง อาหารปักษ์ใต้มักมีรสเผ็ดร้อน นิยมทานร่วมกับเครื่องเคียงเรียกว่า “ผักเหนาะ” ซึ่งเป็นผักนานาชนิดเพื่อลดความร้อนแรงของอาหารปักษ์ใต้ที่ต้องใส่เครื่องเทศให้ครบเครื่องเข้มข้นจากเครื่องแกง ไม่ใช่จากพริกเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงเรียกว่า “เครื่องแกง” ซึ่งรสชาติเข้มข้นนี้จาก (ข่า สำหรับแกงบางชนิด) ขมิ้น พริกไท หอมแดง กระเทียม และนำมาโขลกตำร่วมกับเกลือและกะปิชั้นดีของปักษ์ใต้เพื่อเพิ่มความเข้มข้นและความกลมกล่อม แล้วใส่น้ำมะขามเปียกแบบหวานอมเปรี้ยว และหากเป็นแกงกะทิก็กี่ใส่และตะไคร้และหัวกะทิที่มีคุณภาพสูงในพื้นที่ อย่างไรก็ตามคนไทยภาคใต้จะเรียกแกงปักษ์ใต้ว่า “แกงส้ม” อาจเนื่องมาจากใส่น้ำ “มะขามเปียก” ด้วยแต่ในภาษาปักษ์ใต้เรียกว่า “ส้มขามเปียก” และเรียกว่า “แกงส้ม” ต่างจากคนภาคอื่นที่เรียกแกงใต้จะเรียกว่าแกงเหลืองตามลักษณะของสี

ก.

ข.

ค.

ง.

จ.

ฉ.

- ก. ข้าวยากับน้ำบูดู
 ข. แกงไตปลา หรือ แกงพุงปลา
 ค. กุ้งผัดเครื่องแกงกับสะตอ
 ง. แกงส้มปลา
 จ. ปลากระบอกต้มส้มขมิ้น
 ฉ. ปลาลวกกับน้ำจิ้มเข้มข้น

ภาพ: ตัวอย่างอาหารคาวกับข้าวพื้นถิ่นรอบอ่าวบ้านดอน จ.สุราษฎร์ธานี

ที่มา: http://lms.thaicyberu.go.th/officialtcu/main/advcourse/presentstu/course/others/wilaiporn/_84.html วันที่ 26 มีนาคม 2555 ปรับปรุงใน สิปปนนท์ นวลละออง (2557)

นอกจากนี้ งานบุญวันสารทเดือนสิบ เป็นประเพณีสำคัญของชาวปักษ์ใต้อันแสดงถึงความกตัญญูต่เวทียของลูกหลานที่มีต่อบรรพบุรุษ โดยอาหารจะบรรจุเสปียงอาหารเช่น พืชผักพื้นถิ่น อาหารแห้ง และเครื่องปรุง นอกจากนี้ยังบรรจุเครื่องใช้จำเป็นในชีวิตประจำวันไว้ในภาชนะที่เรียกว่า “หมุ่รับ” ด้วย (นิยมในถึง กาละมังถึง ถาด) อย่างไรก็ตามขนมที่ใช้ในประเพณี (หมุ่รับ) มีอยู่ 5 อย่าง ได้แก่ (1) ขนมพอง เป็นสัญลักษณ์แทนเรือแพที่บรรพบุรุษใช้

ข้ามหัวมทรณพ (2) ขนมลา เป็นสัญลักษณ์แทนแพพรณเครื่องนุ่งห่ม (3) ขนมบ้า เป็นสัญลักษณ์แทนลูกสะบ้า การละเล่นที่เป็นที่นิยมในช่วงวันสงกรานต์ (4) ขนมตี่ซำ เป็นสัญลักษณ์แทนเงิน (เบี้ย) สำหรับใช้จ่าย และ (5) ขนมกง หรือ ขนมไขปลา เป็นสัญลักษณ์แทนเครื่องประดับ อย่างไรก็ตาม จากคำบอกเล่าเรื่องราวในอดีตนั้นกล่าวว่า “ขนมลาลอยมัน” เป็นขนมหัวใจ (หมุ่รับ) ที่เพิ่มเติมเป็นอย่งที่ 6 อันมีความหมายถึงสัญลักษณ์แทนฟูกหมอน

2. การแต่งกาย

ภาพ: ตัวอย่างผ้ายกและเครื่องประดับ เช่น เครื่องประดับละครของตระกูล ณ นคร (พารุต สมัครไทย) และผ้ายกเมืองนครศรีธรรมราชตั้งแต่สมัยต้นรัชกาลที่ 2 เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) คือ เจ้าเมืองผู้ส่งเสริมการทอผ้ายกเมืองนครศรีธรรมราช

ที่มา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช (2552)

3. ที่อยู่อาศัยและสถาปัตยกรรม

ตัวอย่างสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัยที่สำคัญ เช่น เจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยา จ.สุราษฎร์ธานี และเจดีย์วัดพระมหาธาตุ นครศรีธรรมราช จ.นครศรีธรรมราช รวมถึงสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นบ้านลอยน้ำและบ้านศรียาง

เจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยา จ.สุราษฎร์ธานี เป็นเจดีย์ศิลปะศรีวิชัยยุคศรีวิชัยองค์เดียวในประเทศไทยที่มีความสมบูรณ์ และเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงความเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยบนคาบสมุทรมลายูของไทย ส่วนเจดีย์วัดพระมหาธาตุนครศรีธรรมราช จ.นครศรีธรรมราช เป็นเจดีย์สถาปัตยกรรมแบบล้านนามีจุดเด่นที่ยอดเจดีย์ ซึ่งหุ้มด้วยทองคำแท้ จากความเชื่อเล่าสืบต่อกันมาว่าองค์พระธาตุ

ประกอบด้วยทองรูปพรรณและของมีค่ามากมาย จรดปลายเจดีย์ ซึ่งสิ่งของมีค่า เหล่านี้พุทธศาสนิกชนนำมาถวายแด่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อให้ตนได้พบกับนิพพาน จากคำขวิญประจำปี จังหวัดเมืองประวัติศาสตร์ พระธาตุทองคำ ชื่นฉ่ำธรรมชาติ แร่ธาตุอุดม เครื่องถมสามกษัตริย์ มากวัดมากศิลป์ ครบสิ้นกึ่งปู ข้อความว่า พระธาตุทองคำ จึงหมายถึง ยอดเจดีย์ทองของพระบรมธาตุนั่นเอง ในอดีตพบความมหัศจรรย์อย่างหนึ่งของ องค์พระบรมธาตุ คือ องค์พระธาตุจะไม่มีเงาทอดลงพื้นไม่ว่าแสงอาทิตย์จะส่องกระทบไปทางใด ซึ่งยังไม่มี ใครหาคำตอบ ได้ว่าเป็นเพราะอะไร จากความมหัศจรรย์นี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงให้เจดีย์นี้เป็น 1 ใน unseen Thailand ของเมืองไทย

ภาพ: เจดีย์วัดพระมหาธาตุนครศรีธรรมราช จ.นครศรีธรรมราช (ซ้าย)

และ เจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยา จ.สุราษฎร์ธานี (ขวา)

ที่มา: สลิปบันทึก นวลละออง (2557)

กรณีศึกษาการอนุรักษ์ทางสถาปัตยกรรมของบ้านศรียาภัยในตลาดโบราณที่ ต.พุมเรียง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

บ้านศรียาภัยอยู่ที่ตลาดบ้านพุมเรียง ซึ่งเป็นตลาดโบราณที่ยังมีชีวิตชีวาอยู่กระทั่งปัจจุบัน บ้านหลังนี้เคยเป็นบ้านของเจ้าเมืองและได้รับการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากคนหลายๆรุ่น ภูมิทัศน์วัฒนธรรมบริเวณนี้มีความสำคัญในการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม สังคม

ประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของไชยาและศรีวิชัยอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามการเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติ แนวความคิดในการออกแบบ และการใช้ประโยชน์จากส่วนต่างๆของบ้านอย่างเหมาะสมตามลักษณะรูปแบบของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นภาคใต้ เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

ภาพ: ส่วนต่างๆของบ้านศรียาภัยตามลักษณะสถาปัตยกรรมภาคใต้ ซึ่งผสมกลมกลืนกับหลากหลายวัฒนธรรมเนื่องจากเคยเป็นศูนย์กลางการค้าข้ามทวีป เช่น ไทย จีน มาลายู เป็นต้น

ที่มา: สิปปนนท์ นวลละออง (2549)

ภาพ: สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลอยน้ำ และ แม่น้ำพุมดวง

ที่มา: สิปปนนท์ นวลละออง พ.ศ. 2551

จากภาพเป็นสภาพหลังจากน้ำหลากในเดือนเมษายน 2551ซึ่งเป็นภาพบ้านลอยน้ำของนายซิม จันทรช่วง บ้านเลขที่63 ม.3 ต.ท่าขนอน อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี ไม่ได้ได้รับความเสียหายจากภาวะน้ำหลากบริเวณแม่น้ำพุมดวง การรักษาไม่ไผ่โดยการตากแดด อย่างไรก็ตามในอดีตจนกระทั่งปัจจุบันน้ำท่วมถึงขอบบนหน้าต่างชั้นสองของบ้าน

ชุมชนบ้านลอยน้ำจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณใน จ.สุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำพุมดวง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน โดยมีการขนส่ง

สินค้านับจากอดีตตั้งแต่สมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์ สมัยพนม ทวาราวดี ศรีวิชัย โดยเฉพาะในสมัยอยุธยาจนกระทั่งรัตนโกสินทร์ ตอนต้นเคยเป็นท่าเก็บภาษีอากร จึงมีชื่อว่า “ท่าขนอน” มีอัตลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบสะเทินน้ำสะเทินบกซึ่งสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษที่มีสัญชาติญาณแห่งชนชาวน้ำ เรียนรู้อยู่กับธรรมชาติอย่างกลมกลืน และแก้ปัญหาอย่างง่าย ๆ แต่มีประสิทธิภาพ (Simple is the Best)

4. ขนบธรรมเนียมประเพณี

- ประเพณีต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระบรมธาตุเจดีย์ ที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนานอันสะท้อนให้เห็นถึงศรัทธาที่มีต่อพระบรมธาตุอย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะประเพณีการแห่ผ้าห่มธาตุ ผ้าพระบฏ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 และนักวิชาการจิตรกรรมได้ให้ความหมายผ้าพระบฏว่าคือ ผืนผ้าที่มีรูปพระพุทธเจ้าหรือพระพุทธประวัติแขวนไว้บูชาแทนรูปปฏิมากรรม ซึ่งมีตำนานมาจากประเทศอินเดียว่าพระเจ้าอชาตศัตรูทูลขอพระพุทธฉายจากพระพุทธเจ้าโปรดประทานพระพุทธฉาย โดยทรงประทับบนผืนผ้าและระบายสีต่างๆ ภาพที่นิยมคือภาพ

“กาลจักร” หรือ Wheel of Life หรือ ปฏิจจสมุทบาท ซึ่งแสดงออกถึงธรรมที่พระพุทธองค์สั่งสอน (ปัญญา พงษ์พานิช กล่าวในวิมล คำศรี (2557)) การผลิตผ้าพระบฏนั้นมีต้นทุนต่ำและพกพาได้ง่าย (ฉัตรชัย ศุภระกาญจน์ กล่าวใน วิมล คำศรี (2557))ความมุ่งหมายในการสร้างขึ้นเพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยนำผ้าพระบฏไปถวายวัดเป็นพุทธบูชา และยังใช้ประดับตกแต่งศาสนสถาน และประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนาด้วย โดยนิยมเผยแพร่ในสุวรรณภูมิไปถึงทิเบต จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ส่วนคนไทยภาคเหนือนิยมจะเรียกผ้าทอถวายต่างไปว่า “ตุง”

ภาพ: ผ้าพระบฏและการแห่ผ้าขึ้นธาตุ
ที่มา: ผ้าพระบฏและการแห่ผ้าขึ้นธาตุ: วิมล คำศรี (2557)

-งานบุญวันสารทเดือนสิบเป็นประเพณีสำคัญของชาวปักษ์ใต้อันแสดงถึงความกตัญญูตเวทีของลูกหลานที่มีต่อบรรพบุรุษ เพื่อให้ลูกหลานได้รำลึกคุณความดีของบรรพบุรุษ และทำบุญให้ท่านเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นวันรวมญาติอีกด้วย โดยจะบรรจุเสบียงอาหาร เช่น พืชผักพื้นถิ่น อาหารแห้ง และเครื่องปรุง นอกจากนี้ยังบรรจุเครื่องใช้จำเป็นในชีวิตประจำวันไว้ในภาชนะที่เรียกว่า “หมุ่รับ” (นิยมในถัง กาละมัง ถัง ถาด) ด้วยโดยจะมีการจัดงานสาดเดือนสิบนั้นสามารถแบ่งด้านพิธีกรรมออกเป็น 2 จุดใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ

(1) จุดที่มีการสวดมนต์ฟังธรรมเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับภายในวัด

(2) จุดที่มีการจัดให้มี “ลานชิงเปรต” เพื่อทำบุญแก่บรรพบุรุษผู้ทำบุญน้อยและมีความบารมีกรรมทำให้ไม่สามารถเข้าไปรับบุญที่อุทิศให้ภายในพิธีสงฆ์ได้ จึงต้องรอรับส่วนบุญอยู่ภายนอกบริเวณลานวัด ซึ่งหลังจากเสร็จพิธีกรรมในการอุทิศส่วนบุญที่ลานเปรตเสร็จไปแล้ว คนยากไร้และเด็กๆ ก็จะแย่งของที่วางไว้เพื่อทำบุญบริจาคทานและเพื่อความสนุกสนานด้วย

ภาพ: ลานชิงเปรตและพิธีชิงเปรต (ซ้ายและตรงกลาง) และการสวดมนต์ฟังธรรม (ขวา)

ที่มา: สิบปนนท์ นวลละออง (2557)

- การชักพระหรือการแห่พระนั้นเป็นการเลียนแบบหรือการแข่งขันกับการนำเทวรูปออกแห่ของฝ่ายพราหมณ์นั่นเอง โดยพุทธบริษัทได้จัดการตกแต่งเรือพระให้เข้ากันกับข้อความในพระคัมภีร์ เช่น เรื่องพระพุทธเจ้าเสด็จจากดาวดึงส์เพื่อเยี่ยมและเทศน์แก่พระมารดา พิธีนี้มีตั้งแต่สมัยศรีวิชัยมากกว่า 1,200 ปีมาแล้ว การ

แห่เรือพระบกนั้นน่าจะมีมานานก่อนการแห่พระทางน้ำ เพราะจากการบันทึกในจดหมายเหตุของพระอึ้งจิงบอกว่าในอดีตได้เดินทางมาท่องเที่ยวพบแต่การแห่พระทางบก โดยไม่ได้ระบุถึงการแห่พระทางน้ำแต่อย่างใดในขบวนการชักพระ หากวัดใดอยู่ใกล้น้ำก็มาทางน้ำ วัดใดสะดวกทางบกก็มาทางบกซึ่งผู้ที่มาร่วมงานก็จะเข้ามาเข้าช่วยกัน

ลากเรือพระ ถือเป็นความสนุกสนานและได้บุญที่ได้ร่วมแรงร่วมใจกันอีกด้วย งานชักพระจะมีในช่วงเวลาเดียวกับประเพณีสารทเดือนสิบ และมักจะมีการร้องเพลงได้คารมและมีขบวนรำร่าตลอดขบวนการแห่เรือพระ ซึ่งบรรดาลูกหลานชาวใต้นิยมกลับมาเยี่ยมบ้าน กลับมาหาญาติผู้ใหญ่และพี่ๆ น้องๆ กันในช่วงนี้มากกว่าช่วงสงกรานต์เสียอีก

- การรำมโนราห์ เป็นการแสดงรำร่าพื้นถิ่นของภาคใต้และเป็นที่ยอดนิยมมากนับจากอดีตตั้งแต่สมัยศรีวิชัยจนกระทั่งปัจจุบัน ถือว่ามีความสำคัญมากสำหรับชาวปักษ์ใต้อันแสดงออกถึงอัตลักษณ์ ความรู้สึกนึกคิดของชาวปักษ์ใต้ในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสังคมวัฒนธรรม

เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม โดยเรื่องราวที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย คือ เรื่อง “นวลสำลี” โดยมโนราห์เป็นเจ้าของที่มีลักษณะคล้ายนกเนื่องจากมีปีก เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และเครื่องดนตรีที่ใช้ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมอินเดีย เช่น ปี่ ซอ และกลองโดยผู้ที่แสดงการร้องและรำร่ามโนราห์จะต้องมีทักษะสูงทั้งในการร้องกลอนสด และต้องมีท่าร่าที่อ่อนช้อย การรำมโนราห์ของศรีวิชัยนั้นจะมีทั้งพระเอกนางเอกและตัวประกอบ และการเต้นนั้นมีลักษณะเป็นนาฏศิลป์ประเภทมหรสพ ปัจจุบันยังมีเครื่องทรงมโนราห์โดยแท้ที่ยังมีเหลืออยู่ให้เห็นนั้น พบว่าอยู่ที่ ต.บ้านตาขุน จ.สุราษฎร์ธานี

ภาพ: เครื่องทรงมโนราห์

ที่มา: โดย เมธาวี นวลละออง (2556) ปรับปรุงโดยสิปพันธ์ นวลละออง (2557)

- หนังตะลุง เป็นการแสดงพื้นถิ่นของภาคใต้ที่ได้รับความนิยมอย่างมากนับจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบันซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากหนัง

ใหญ่ของภาคกลางด้วย ตัวละครแสดงออกมีลักษณะรูปแบบของพราหมณ์ ฤๅษี พระศิวะ และพระนารายณ์ เป็นต้น จุดเริ่มต้นน่าจะได้รับ

การเผยแพร่โดยตรงจากพราหมณ์อินเดียที่เข้ามาในดินแดนภาคใต้ตั้งแต่ยุคก่อนศรีวิชัย เรื่องราวมักจะเกี่ยวข้องกับพระเอกซึ่งเป็นเจ้าชายที่ต้องเดินทางออกไปศึกษาเล่าเรียนกับพระฤๅษีในป่า ต่อมาได้ไปเจอนางเอกซึ่งเป็นเจ้าหญิง ระหว่างนั้นก็ได้มีการผจญภัยต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย นอกจากนี้ยังมีตัวละครในกลุ่มเพื่อนของพระเอก ที่มีเรื่องราวความสนุกสนาน ซึ่ง “นายหนังตะลุง” เป็นผู้เล่นหนังตะลุงเพียงคนเดียว ร่วมกับวงดนตรี 1 วง และนายหนังตะลุงจึงต้องมีความสามารถมาก เพราะจะมีการผูกเรื่องราวโดยการนำเหตุการณ์ต่างๆ ในปัจจุบัน เช่น เรื่องการบ้านการเมืองมาวิเคราะห์ วิเคราะห์

และบอกเล่ากันในโดยนำมาผนวกกับเรื่องราวในท้องเรื่อง แล้วจึงนำมาเปรียบเทียบกับหลักธรรมให้ผู้ชมผู้ฟังได้รับทั้งความสนุกสนานและหลักคิดไปพร้อมๆ กัน

จุดกำเนิดของ “หนังตะลุง” ว่ามาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชทรงขยายอำนาจและอาณาจักรมายังตะวันออกกลางและเอเชีย ขณะที่พระองค์มาถึงอินเดียนั่นเอง พราหมณ์ได้นำหนังตะลุง (การเล่นเงา) เพื่อแสดงความเคารพพระเจ้าและวีระบุรุษ (ชื่อ ชนนานตกา) การเล่นเงาก็กระจายเผยแพร่ทั่วเอเชีย เช่น ไทย ชาวอินโดนีเซีย มาเลเซีย เขมร และพม่า

ภาพ: ตัวอย่างตัวหนังตะลุงรอบอ่าวบ้านดอน จ.สุราษฎร์ธานี

ที่มา: สิบปนนท์ นวลละออง (2557) วันที่ 26 มีนาคม 2555 ปรับปรุงโดย สิบปนนท์ นวลละออง (2555) จาก <http://www.google.co.th/imgres?imgurl=http://toeynaja.files.wordpress.com/2012/02/e0b980e0b895e0b989e0b8a266.jpg&imgrefurl>

-พระแก้วมรกต มีตำนานการเดินทางที่เกี่ยวข้องประเพณีการเดินทางเยี่ยมลูกหลานของราชวงศ์ไศเลนทรวงศ์ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของ

คนภาคใต้ในปัจจุบัน นอกจากนี้ จากตำนานพระแก้วมรกต พบว่ามีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวิถีวัฒนธรรมของชาวนั้นคือ

การเดินทางเพื่อเยี่ยมเยือนญาติพี่น้องหรือแสดงความผูกพันระหว่างเครือญาติในหมู่คนภาคใต้จนถึงปัจจุบันนี้ โดยตำนานการเดินทางของพระแก้วมรกตจากเรื่องเล่าสืบต่อกันมาในประวัติศาสตร์สุวรรณภูมิ ในระหว่าง พ.ศ. 1270-1330 โดยกล่าวไว้ว่า ช่วงเวลา พ.ศ. 1260-1270 ขณะที่พระวิษณุกรรมเทพทรงยังเป็นพระราชโอรส ทรงไปหาแก้ว (แก้วมรกต) กับพระอินทร์ ซึ่งเป็นพระราชบิดาจนได้เป็นตาปะขาว และได้ นำแก้วมรกตนี้ไปถวายพระนาคเสน เพื่อมาแกะเป็นพระพุทธรูปเพื่อทำหน้าที่ประกาศนิพพานธรรมให้คนเข้าถึงนิพพานธรรมอย่างน้อย 5,000 ปี และเมื่อพระอินทร์สวรรคต พ.ศ. 1270 พระวิษณุกรรมครองราชย์แทน ทรงทำให้กรุงศรีโพธิ์ (ต่อมาเปลี่ยนเป็นกรุงศรีวิชัย) เจริญรุ่งเรือง จนเป็นประมุขแห่งไศเลนทร์ทั้งหมดทั้งมวล ต่อมาได้มีวัฒนธรรมการเดินทางเยี่ยมลูกหลานไศเลนทร์ของพระแก้วมรกต ตามลำดับเวลาจาก

อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน โดยเริ่มต้นที่ → ไซยา สุราษฎร์ธานี (“กรุงศรีโพธิ์” ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “กรุงศรีวิชัย”) → นครศรีธรรมราช (กัมโพช) → อินทปัตนครวัด (กัมพูชา) → อโยธยา → กำแพงเพชร → ละโว้ กำแพงเพชร → เชียงราย → ลำปาง → เชียงใหม่ → หลวงพระบาง (ลาว) → เวียงจันทน์ (ลาว) → กรุงเทพมหานคร (ปัจจุบัน) สำหรับตำนานและความเชื่อเกี่ยวกับการเดินทางของพระแก้วมรกต จากเส้นทางนี้ จะพบว่าไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับเส้นทางในวิถีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมภาคใต้เท่านั้น แต่ยังเห็นความเชื่อมโยงหรือเกี่ยวข้องทางวัฒนธรรมของผู้คนในดินแดนส่วนต่างๆ ของผู้คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ว่าจะเป็น ประเทศไทย กัมพูชา และลาว อีกด้วย

ภาพ: พระแก้วมรกต (Emeral Buddha Image)

ที่มา: ปรับปรุงจาก facebook ของคุณนัท จุล โดย สิปปนนท์ นวลละออง (2557)

5. ภาษา

นับตั้งแต่โบราณกาลคนใต้ใช้ภาษา ปักษ์ใต้เป็นภาษาพูดที่คนจีนเรียกว่าภาษาคุณ หลุน (ขุนหลวง) ส่วนภาษาเขียนใช้อักษรอินเดีย เช่น อักษรบาลีและสันสกฤต รวมถึงอักษรขอม และอักษรมอญ โบราณซึ่งมีการพบหลักฐานศิลาจารึกและบันทึกต่างๆ เช่น จารึกศรีวิชัย ได้แก่ ศิลาจารึกหลักที่ 23 และหลักที่ 24 ซึ่งพบที่ บริเวณรอบอ่าวบ้านดอน จ.สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช

งานวรรณกรรมและงานวรรณคดีนั้น มีอยู่หลากหลายรูปแบบด้วยกัน เป็นได้ทั้งงานที่ ให้ทั้งความรู้ คติธรรม และความบันเทิง ได้แก่ วรรณคดีประเภทนิทานพื้นบ้านหรือเกี่ยวกับ ราชวงศ์ วรรณคดีที่เป็นเรื่องจริงหรือมีเค้าเรื่อง จริง วรรณคดีเกี่ยวกับพิธีกรรม วรรณคดีเกี่ยวกับ ศาสนา วรรณคดีเกี่ยวกับคำสอน และวรรณคดี ประวัติศาสตร์ เป็นต้น จากการศึกษาพบว่า ภาษาที่ใช้กันในยุคศรีวิชัยนั้นโดยมากหากเป็น ภาษาพูดจะเป็นภาษาไทย ซึ่งพระอู่จิง เรียก ภาษาพูดนี้ว่า “ภาษาคุณหลุน” (ขุนหลวง มา จากชื่อตำแหน่งของผู้นำ) แต่ตัวอักษรนั้นมักจะ ใช้ภาษาสันสกฤต ภาษาบาลีและภาษาขอม (อาจเนื่องจากขณะนั้นยังไม่มีมีการประดิษฐ์อักษร ในภาษาไทย จึงใช้ภาษาสันสกฤตจากอิทธิพล ของอินเดียและพุทธศาสนา) ท่านพุทธทาสกล่าว ว่า คนอินเดียที่มาเป็นครูสอนผู้คนในดินแดน สยามนี้มีมากกว่า 2,000 ปีมาแล้ว ทำให้ภาษาเดิม ของสยามถดถอยไป แต่มีการนำคำอินเดียมาใช้

เพิ่มขึ้น จนภาษาไทยมีรากฐานเป็นบาลีสันสกฤต มากขึ้น เช่น คำว่า อาหาร อากาศ อาทิตย ไชยา จันทร ทเวดา ปักษา พุทธเจ้า สังสารวัฏ ศิลา สิงห์ และหงษ์ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบวรรณกรรมในเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้จำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับศรี วิชัยไม่ว่าจะเป็นการบันทึกในพงศาวดาร จดหมายเหตุ ศิลาจารึก ตำนาน และนิทาน ของ จีน อาหรับ อินเดีย เอเชีย อินเดีย ศรีลังกา มาเลเซีย และไทย เป็นต้น

6. อาชีพ

เกษตรกรรมและการประมง เป็น อาชีพหลักของคนปักษ์ใต้ นับจากอดีตจนกระทั่ง ปัจจุบัน โดยมีการนำเอาความรู้เกี่ยวกับคน ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ มาผสมผสาน กับประสบการณ์และความชำนาญที่มีมาทำให้ เกิดความกลมกลืน ตัวอย่างเช่น การไถ้แม่ ย่างนางเรือ และขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับ การทำนา

มีหลักฐานและร่องรอยของการ เดินทางติดต่อเพื่อทำการค้าและเกิดการ แลกเปลี่ยนสินค้าตลอดเส้นทางซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง ของเส้นทางการค้าทางทะเลในยุคศรีวิชัย บริเวณรอบอ่าวบ้านดอนพบว่าคนศรีวิชัยและคน ใต้มีความชำนาญด้านการประมงนับจากอดีต จนกระทั่งปัจจุบันนี้ นอกจากนี้ยังมีความชำนาญ ในการทำลูกปัดและการค้าขายในฐานะพ่อค้าคน กลางด้วย เช่นตัวอย่างการพบควนลูกปัด ที่ กระจปี เขาศรีวิชัย หรือแหลมโพธิ์ที่สุราษฎร์ธานี

ซึ่งเป็นแหล่งผลิตลูกปัดขนาดใหญ่มากและมีการทำการค้าขายลูกปัดหลากหลายชนิดและมาจากหลากหลายที่มาทั้งจากที่ผลิตในท้องถิ่นเองและมาจากต่างชุมชนต่างดินแดนที่ไกลออกไปข้ามประเทศ และมีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างคนท้องถิ่นและคนต่างประเทศ และที่นี่ยังมีสินค้าเครื่องเทศและของป่าเป็นสินค้าหลัก อาทิเช่น เครื่องเทศ ยาสมุนไพร งามช้าง ริงนก และเขาสัตว์ เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันก็ยังมีการค้าขายกันอยู่

นอกจากนี้พื้นที่รอบอ่าวบ้านดอนยังมีพื้นที่เหมาะสมในการทำนาเพื่อเลี้ยงทั้งคนในพื้นที่และนักเดินทางจำนวนมากด้วย จะเห็นได้ว่าตลอดเส้นทางข้ามทวีปจากตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน จะพบเห็นคนท้องทำการร่อนแร่เป็นระยะๆ ที่แม่น้ำใน อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา มีการเลี้ยงช้างของคนท้องถิ่นที่บริเวณท่าเรือเกาะคอเขา และพบเรือประมงตลอดเส้นทางจนถึงอ่าวบ้านดอน

ภาพ: การประกอบอาชีพของคนท้องถิ่นภาคใต้

ที่มา: <http://lms.thaicyperu.go.th/officialtcu/main/advcourse/presentstu/course/others/wilaiporn/84.html>

อย่างไรก็ตามนับจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบันการทำนาในภาคใต้ไม่ได้ทำเพื่อขายเป็นสินค้าอย่างเดียวแต่ทำนาเพื่อรับประทานในครอบครัวเป็นหลัก ดังนั้นจะคำนึงถึงสุขภาพค่อนข้างมาก จึงใช้ปุ๋ยอินทรีย์เป็นส่วนใหญ่และไม่นิยมใช้สารเคมีในนาข้าว แต่การทำนาในภาคใต้ยังขาดความรู้เทคนิคสมัยใหม่ อุปกรณ์ที่

ใช้ในการทำนาได้แก่ ไถ คราด แอก แกะ เคียว ครูด ครกสี ครกสากตำข้าว แสกกาบข้าว กระจัง ผัด ข้าว กระจังมอญ สอบจูดใช้สำหรับนึ่งใส่ข้าวเปลือก นอกจากนี้คนใต้นิยมเก็บข้าวที่ลอรวง ได้แก่ หล้อ (เกราะ) ขวานคอวัวควาย เสียงหล้อดังเป็นเป็นการแสดงตำแหน่งที่อยู่ นอกจากนี้คนใต้นิยมยังประกอบอาชีพการ

ประมงทางทะเลด้วยอุปกรณ์ท้องถิ่นที่มีแต่อดีต เช่น สวิง ไซ ไม้พาย และจะออกหาปลาโดยใช้ ฉมวกแทงปลา ส่วนบริเวณป่าชายเลนจะใช้แร้ว ดักปลาและจับกุ้งด้วยฉมวก ซึ่งการทำ การประมงด้วยอุปกรณ์ท้องถิ่นมีมาตั้งแต่อดีต เช่น ไซ ส้อน ยอ โหม่ ไปจับกุ้ง ส่วนแห เบ็ดราว ตะ ข้อง สุ่ม เจ็ย ใช้จับปลาที่แม่น้ำ ลำคลอง

จากการศึกษาและการสำรวจของ ดร. ควอริตซ์ เวลส์ เกี่ยวกับการทำกิจกรรมในสมัย ศรีวิชัยนั้น โดยรอบอ่าวบ้านดอนมีความสำคัญ มาก เพราะนอกจากจะเป็นเมืองหลวงของศรี วิชัยแล้วยังเป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสำหรับการทำกิจกรรมมาก เช่น การทำนา และทำการประมง นั้นอาจเป็นสาเหตุให้คนที่นี่ นิยมรับประทานสัตว์น้ำ

7. ความเชื่อ

ความเชื่อและวัฒนธรรมของคนใต้ ประกอบด้วยพื้นฐานความเชื่อทางศาสนา การ ประกอบอาชีพ สภาพแวดล้อมรอบตัว และ การศึกษา

(1) คนใต้ได้รับอิทธิพลพราหมณ์และ พุทธศาสนามาจากอินเดีย และรับอิทธิพล อิสลามมาจากตะวันออกกลาง โดยความเชื่อและ ความศรัทธาทางศาสนานี้ก่อให้เกิดวิถีชีวิตและ นำมาสู่ความรู้ด้านต่างๆ เช่น ศิลปะ หลัก จริยธรรม แนวทางของท้องถิ่น หรือแม้แต่

กฎเกณฑ์บรรทัดฐานต่างๆ รวมถึงกฎหมาย และ ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ

(2) คนทางใต้นี้มักประกอบอาชีพใน รูปแบบเกษตรกรรมและการประมง ประชาชน รู้จักการนำเอาความรู้เกี่ยวกับคน ธรรมชาติ และ สิ่งเหนือธรรมชาติ มาผสมผสานกับประสบการณ์ และความชำนาญที่มีมาทำให้เกิดความกลมกลืน ตัวอย่างเช่น การไหว้แม่ย่านางเรือของ ชาวประมง และขนบธรรมเนียมประเพณี เกี่ยวกับการทำนา เช่น การทำขวัญข้าว การทำ ขวัญควาย การแรกนาขวัญ และประเพณี เกี่ยวกับเทพยดา และเทวดาอารักษ์

(3) ความเชื่อและวัฒนธรรมของคน ปักษ์ใต้นั้นจะอยู่ร่วมกันกับสิ่งแวดล้อมอย่างสงบ สุข โดยพยายามผสมกลมกลืนระหว่างกิจกรรม ของคนและสิ่งแวดล้อมรอบๆตัว โดยนำมา ประยุกต์อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพกับ ธรรมชาติทางภูมิศาสตร์หรือสภาพภูมิอากาศ เป็นต้น

(4) การศึกษาและการเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากผู้ใหญ่ในครอบครัวหรือจากบรรพบุรุษเป็น สิ่งที่ช่วยเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆที่มีตั้งแต่อดีต จนกระทั่งปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “หลักธรรมในพุทธศาสนา” จัดเป็นหลักสำคัญที่

นำมาซึ่งปรัชญาในการดำเนินชีวิตตามวิถีของคน
ได้นั่นเอง

- เพลงกล่อมเด็ก เป็นขนบธรรมเนียม
ประเพณีและวิถีวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมานับ
จากอดีตจนกระทั่งปัจจุบันอันแสดงถึงแนวคิด
ความเชื่อ โดยนัยแห่งผลงานศิลปะและ
วรรณกรรมที่มีความโดดเด่นได้แก่ การเชื่อว่า
พระธาตุเจดีย์เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องมาบูชา
และบำรุงรักษา ซึ่งมีผลก่อให้เกิดมุขปาฐะและ
วรรณกรรม บทกวี บทกล่อมเด็กมากมายที่มี
ความเกี่ยวเนื่องมาจากการทำบุญพระธาตุเจดีย์
หรือการทำบุญเพื่อสร้างหรือเพื่อบูรณะ นำมาสู่
การเกิดประเพณีการแห่ผ้าขึ้นธาตุอันส่งผล
อิทธิพลต่อไปยังที่อื่นๆ เช่น เจดีย์พระบรมธาตุ
จ.ชัยนาท และยังก่อให้เกิดประเพณีทำบุญเดือน
สิบ มีการทำขนมท้องถิ่นที่มีทั้งความสวยงาม
และแสดงออกถึงฝีมือทางศิลปะ นอกจากนี้
ประเพณีเดือนสิบยังก่อให้เกิดการอนุรักษ์
การเล่นพื้นบ้าน อาทิเช่น หนังตะลุง มโนราห์
 เป็นต้น

- ความเชื่อเรื่องเปรต เป็นความเชื่อ
เรื่องบาปบุญคุณโทษซึ่งมาจากผลของกรรมว่า
ความชั่วเปรียบเสมือนยาพิษ พระพุทธองค์สั่ง
สอนให้เราทำความดี ละจากความชั่ว และทำ
จิตใจให้บริสุทธิ์ หากผู้ใดที่ทำความชั่วมากๆ ก็

อาจจะตกอยู่ในสภาพเปรต ดังนั้น คนปักษีได้จึง
มีประเพณีและเทศกาลที่จะอุทิศส่วนบุญส่วน
กุศลให้กับผู้ที่ตกอยู่ในสภาพเปรต (บุคคลที่ทำ
กรรมชั่ว กรรมหนัก จนไม่สามารถเข้าไปรับบุญที่
อุทิศให้ภายในพิธีสงฆ์ได้ จึงต้องรอรับส่วนบุญอยู่
ภายนอกบริเวณลานวัด) โดยจะจัดพิธีกรรมใน
การอุทิศส่วนบุญที่ลานเปรต หลังจากเสร็จ
พิธีกรรมเสร็จไปแล้ว คนยากไร้และเด็กๆ ก็
จะแย่งของที่วางไว้เพื่อทำบุญบริจาคทานเรียกว่า
“การชิงเปรต” ซึ่งข้อสังเกตและมุ่งหมายของ
การชิงเปรต ได้แก่

(1) เพื่อนำของเหลือจากเปรตให้เด็กๆ
ไปรับประทานจะได้สุขภาพแข็งแรง ปราศจาก
โรคร้ายไข้เจ็บ

(2) เพื่อนำของเหลือจากเปรตของ
เหลือจากเปรตไปหว่านในเรือกวานไธนา เพื่อให้
ผลผลิตงอกงามดี

(3) เพื่อนำของเหลือจากเปรตบางคน
นำไปรับประทานจริง แต่สำหรับบางกลุ่มคนที่
ต่างศาสนาอาจจะมีจุดมุ่งหมายอย่างอื่น

(4) เพื่อให้เปรตตระหนักได้ว่าของที่
นำมาตั้งบูชาเปรตนั้นมีของหลายระดับ

(5) เด็กๆ ที่มาชิงเปรตนั้นนิยม “เงิน”
ซึ่งเป็นหนึ่งในของที่ตั้งบูชาเปรต

หมายเหตุ: คำว่า “ชิงเปรต” นั้นหมายความว่าชิงของที่เหลือจากเปรตกันเอง ไม่ได้หมายความว่าชิงของจากเปรต (คำว่า “ชิง” ในภาษาปักษ์ใต้ หมายถึง “แย่ง”) และมีคำกล่าวไว้ว่า “ตอนมีชีวิตดูแลกาย พอตายไปก็ดูแลวิญญาณ”

8. ศิลปะพื้นถิ่น

เครื่องถมนคร เป็นที่รู้จักกันมาอย่างยาวนาน มีชื่อเสียงทั้งในด้านคุณภาพและลวดลายที่สวยงามมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวนับเป็นหนึ่งในศิลปาชีพขั้นสูงที่สืบทอดมาอย่างยาวนานและยังไม่เป็นที่สรุปที่มาว่าตั้งแต่ยุคใดสมัยใดกันแน่ นอกจากนี้ได้มีการพบเครื่องถมที่เก่าแก่ที่สุดในยุคโรมันจำนวน 2 ชิ้นอายุราวๆ 210 ปี ก่อนพุทธกาลถึงราว พ.ศ.1019 เป็นภาพทหารโรมันและหีบเครื่องสำอางสตรี ซึ่งน่าจะรับมาจากโรมันโดยผ่านทางอินเดีย กรีก หรือเปอร์เซีย อย่างไรก็ตามได้มีการพบบันทึกหลักฐานของกรีกกว่าได้รับการถ่ายทอดศิลปะเครื่องถมนี้มาจากทางฝั่งตะวันออกเช่นกัน

เมื่อค้นคว้าประวัติศาสตร์พบว่าในสมัยพระบรมไตรโลกนาถนั้นเครื่องถมนับเป็นหนึ่งในเครื่องราชูปโภคและมีความสำคัญอย่างยิ่งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ทรงได้ส่งคณะทูตไทยไปประเทศฝรั่งเศสเพื่อเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 โดยมีการบรรจุสาสน์ในหีบถมตะทองบนพานถมตะทองโดยฝีมือช่างถมจากนครศรีธรรมราชที่ทรงรับสั่งให้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชสรรหาเพื่อไปเข้าไปทำเครื่องถมนี้ ณ กรุงอยุธยาในปี พ.ศ. 2199-2231 ซึ่งมีการพบหลักฐานว่าเครื่องถมนครนั้นรับมาจากโปรตุเกสที่เข้ามาทำมาหากินในเมืองนครศรีธรรมราชตั้งแต่ปี พ.ศ. 2061

เครื่องถมมีความรุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัชกาลที่ 3-5 เครื่องราชูปโภคทั้งหลายด้วยทำจากเครื่องถม นอกจากนี้รัชกาลที่ 4 ทรงได้พระราชทานเครื่องถมแก่สมเด็จพระราชินีวิคตอเรียแห่งอังกฤษ ซึ่งบัดนี้ก็ยังจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์พระราชวังบักกิงแฮม และรัชกาลที่ 9 ก็ทรงได้พระราชทานเครื่องถมแก่พระราชินีลิซาเบ็ทที่ 2 แห่งอังกฤษอีกด้วย

ภาพ: เครื่องถม

ที่มา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช (2552)

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมสู่เส้นทาง การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอันจะนำไปสู่การพัฒนาคาบสมุทรภาคใต้อย่างยั่งยืนในภาคหน้า ตามอย่างคำจำกัดความของ “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน” (sustainable tourism) ซึ่งจากการประชุม Globe 1990 ณ ประเทศแคนาดาได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า "การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีกรปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวนี้มีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย" โดยมีลักษณะที่สำคัญคือเป็นการท่องเที่ยวที่ดำเนินการภายใต้ขีดจำกัดความสามารถของธรรมชาติ และต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว อีกทั้งต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และต้องขึ้นนำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นๆ โดยการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนา

ในขณะนี้ทั้งภาครัฐของไทยได้เตรียมความพร้อมร่วมกันในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนสินค้าและการบริการของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างครบครัน และรวมถึงการมีส่วนร่วมเอกชนและชุมชน อาทิเช่น ที่พัก การคมนาคมขนส่ง อาหารและเครื่องดื่ม Tour Operator Tour Agencies สินค้าของที่ระลึก และโครงสร้างอื่นๆที่เกี่ยวข้องเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

กรณีศึกษาการพัฒนาบริเวณภูมิ ทัศน์วัฒนธรรมเส้นทางตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน สู่เส้นทาง การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Route of Takuapa-Ban Don Bay Route)

การอนุรักษ์และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมสู่เส้นทาง การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีกระบวนการเริ่มต้น ดังนี้

1. ศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์รวมถึงคุณค่าของวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น ภูมิทัศน์วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีสำคัญ เป็นต้น
2. ศึกษากระบวนการของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
3. เตรียมความพร้อมด้านระบบสาธารณูปโภคและการคมนาคมขนส่ง รวมถึงธุรกิจการท่องเที่ยวและการบริการ

4. สำรวจและทำเส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหลายๆเส้นทาง

5. ทดสอบท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหลายๆ เส้นทางที่จัดไว้

6. วิเคราะห์และสรุปผล

7. นำเสนอในการจัดประชุมและการสัมมนากับบุคคลและองค์กรรวมถึงภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องและเผยแพร่สู่ภายนอกเพื่อสรุปและนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงต่อไป

8. ทำแผนการพัฒนาบริเวณภูมิทัศน์วัฒนธรรมเส้นทางตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอนสู่เส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

9. นำเสนอสู่สาธารณะอีกครั้งเพื่อการนำไปประยุกต์ใช้จริง

บทสรุป

มรดกที่ซ่อนอยู่ในภูมิวัฒนธรรมของศรีวิชัยนั้นมีมากมายไม่ว่าจะเป็นมรดกที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ตัวอย่างเช่น วิธีการดำเนินชีวิตอย่างคนศรีวิชัยได้แก่ อาหาร การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย ประเพณี ภาษา (เช่น การสื่อสารนิทาน บทประพันธ์ เป็นต้น) อาชีพ ความเชื่อ ศิลปะท้องถิ่น หรือแม้แต่แหล่งโบราณสถานและภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ก็ตาม และจากข้อมูลและหลักฐานที่ได้สามารถนำไปสู่การตีความวิถีวัฒนธรรมศรีวิชัยทั้งที่เป็นมรดกที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์จากการสร้างนวัตกรรมโดยใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมซึ่งประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับนั้นมี

ต่อทุกภาคส่วนหากมีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและสมดุล ตัวอย่างเช่น

1. ชุมชน สังคม และผู้เกี่ยวข้องตระหนักถึงคุณค่าของอัตลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมศรีวิชัยและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอื่นๆ และให้ทุกภาคส่วนมีหน้าที่ช่วยกันดูแลรักษา อาทิเช่น ภาครัฐและเอกชน องค์กรอิสระทางวิชาชีพสถาปัตยกรรม ผังเมือง ภูมิสถาปัตยกรรม อนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ภาคอุตสาหกรรม รวมทั้งประชาชนและคนในท้องถิ่นและชุมชนนั้นๆ เพื่อให้เกิดคุณค่าและคุณประโยชน์สูงสุด

2. การจัดทำฐานข้อมูลมรดกวัฒนธรรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม เพื่อการเผยแพร่ให้ได้มาซึ่งประโยชน์ต่อการศึกษาและการพัฒนาเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืนในภายภาคหน้า

3. เพื่อผู้นำชุมชนและชุมชนได้รับมุมมองในการพัฒนา การรักษาและการแก้ไขโดยวางแผนทางในการจัดการวัฒนธรรม อาทิเช่น การเฝ้าระวังและการรักษาชุมชน ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม และสร้างจิตสำนึกและความตระหนักให้กับชุมชนและเยาวชนในพื้นที่ การอนุรักษ์ การพัฒนา และการสร้างจินตนาการแก่ชุมชนท้องถิ่นและชุมชนภายนอกในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรมรวมถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมเพื่อสร้างคุณค่าทางจิตวิญญาณและมูลค่าทางเศรษฐกิจไปพร้อมๆกัน

4. เพื่อให้สามารถสื่อสารในเชิงการตีความหมาย (Interpretation) ให้สังคมเกิดความเข้าใจและมองเห็นความสำคัญด้วยการให้เหตุผล ที่สอดคล้องกับศิลปวัฒนธรรมเดิม

5. ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน นักวิชาการ เครือข่ายการอนุรักษ์ต่างๆ ประชาชน และคนในท้องถิ่นชุมชนนั้นๆ รวมทั้งผู้ที่มีส่วนร่วมอื่นๆ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม วิถีชีวิต จนกระทั่งเกิดการเรียนรู้คุณค่าของวัฒนธรรม อัตลักษณ์ของตนเอง และสังคมอื่น

6. การผลักดันให้เกิดกฎระเบียบวิธีการปฏิบัติ ที่ใช้เป็นบรรทัดฐานในการบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ รวมถึงส่งเสริมการใช้ความคิดสร้างสรรค์อย่างเหมาะสมองค์ความรู้เพื่อไปใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาและขยายผลิตภัณฑ์ด้านอุตสาหกรรมบนพื้นฐานต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีในระดับท้องถิ่นและภูมิภาคต่อไป โดยการเชื่อมโยงเรื่องการอนุรักษ์และพัฒนามรดกเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งการวิจัยนี้จะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับวิถีวัฒนธรรม ศรีวิชัยเพื่อเตรียมความพร้อมในการรองรับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการ

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2501). *ประชุมศิลาจารึกภาค 1 จารึก*. งานสถาปนกิจศพ คุณหญิง สีน ภักดีนฤศาสตร์ วัดเทพศิรินทร์. กรุงเทพมหานคร.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2555). *อนุสัญญามรดกโลก*. สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2557, จาก <http://www.thaiwhic.go.th/convention.aspx>.
- ฉัตรชัย ศุภกาญจน์ บัญชา พงษ์พานิช และบุญเสริม แก้วพรหม. (2532). *นครศรีธรรมราช 32 เมืองอันงดงามสง่าของพระราชผู้ทรงธรรม*. กรุงเทพมหานคร: ดี แอลเอส.
- บัญชา พงษ์พานิช. (2556). เทศกาล “นครดอนพระ ในรักบ้านเกิด กันยายน 2556”. *สารนครศรีธรรมราช ฉบับพิเศษ เดือนสิบ'56*. นครศรีธรรมราช: องค์การบริหารส่วนจังหวัด นครศรีธรรมราช.
- ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล. (2556). สภาพเศรษฐกิจของนครศรีธรรมราชสมัยสุโขทัยถึงรัตนโกสินทร์. ใน *วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช. รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครฯ ครั้งที่ 2 : ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมของนครศรีธรรมราช*. (256-274). นครศรีธรรมราช: วิทยาลัยครุ นครศรีธรรมราช.

- ปรีชา นุ่นสุวรรณ และ เจิมสวัสดิ์ พรหมศักดิ์. (2525). รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์โบราณคดีศรีวิชัย. เอกสารการสัมมนาสุราษฎร์ธานี. 23-30 มิถุนายน 2525 ณ โรงแรมวังใต้. กรุงเทพมหานคร: สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร.
- ธนิช เลิศชาญฤทธ์. (2554). การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- นครศรีธรรมราช. (2532). นครศรีธรรมราช 32 นครแห่งประวัติศาสตร์ ธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมบนด้ามขวานทอง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ดี แอลเอส.
- นงคราญ ศรีชาย และวรวีทย์ทัศนภาค. (2543). โบราณคดีศรีวิชัย มุมมองใหม่การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 11 กรมศิลปากร. นครศรีธรรมราช: สำนักพิมพ์เม็ดทราย.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. (2552). รายงานสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชครั้งที่ 2. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์ใหม่พรินต์.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชและสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช. (2556). พระธาตุสู่มรดกโลก. ในการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 8. 13-15 ธันวาคม 2556 ณ โรงแรมทวินโลตัส อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช โดย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชและสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช: สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช และมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา.
- วิมล คำศรี. (2557). ผ้าพระภูกษัตริย์ราชทาน ปัจจัยและสื่อส่งเสริมสืบสานประเพณีผ้าขึ้นธาตุเมืองนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์ใหม่พรินต์.
- สรรเพชญ์ ธรรมาธิกุล. (2558). เยี่ยมบ้านจตุคามรามเทพ เยือนแหล่งอารยธรรมลุ่มแม่น้ำหลวง, 4-8 เมษายน 2558 ณ เทวลัยจตุคามรามเทพ. ประจวบคีรีขันธ์.
- สุเมธ รุจิวิชัยกุล. (2556). พระธาตุสู่มรดกโลก. ในการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 8. 13-15 ธันวาคม 2556 ณ โรงแรมทวินโลตัส อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช โดย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชและสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช: สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช และมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา.
- สิปปนนท์ นวลละออง. (2555). อิทธิพลศรีวิชัยและเสน่ห์ของวิถีทางวัฒนธรรมในภาคใต้ของไทย. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงอุตสาหกรรม.
- สิปปนนท์ นวลละออง. (2557). “เขี้ยวโกลก” ประเทศดินแดง ต้นเค้าอารยธรรมศรีวิชัยในลุ่มแม่น้ำหลวง (แม่น้ำตาปี) (เล่ม 1). นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- สีปนนันท์ นวลละออง. (2557). *ปรัชญาและสุนทรียศาสตร์แห่งวิถีวัฒนธรรมศรีวิชัย: การบริหารจัดการ
ทุนทางวัฒนธรรม* (เล่ม 2). นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช. (2556). *สารนครศรีธรรมราช ฉบับพิเศษ เดือนสิบ'56*.
นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์ประยูรการพิมพ์.
- อมรา ศรีสุชาติ. (2556). พระธาตุสุ่มรดกโลก. ใน *การสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 8*.
13-15 ธันวาคม 2556 ณ โรงแรมทวินโลตัส อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช โดย มหาวิทยาลัย
ราชภัฏนครศรีธรรมราชและสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช:
สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช และมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ.
- Clark, Kate (editor). (2006). *Capturing the Public Value of Heritage*. London: English
Heritage.

